

Heteroze

---

jev, kdy v F1 po křížení geneticky rozdílných genotypů lze pozorovat zvětšení a mohutnost orgánů, zvýšení výnosu, životnosti, ranosti, odolnosti ve srovnání s lepším rodičem = heterózní efekt

Charakter F1:

F1 překoná lepšího rodiče – heteroze

F1 se rovná lepšímu rodiči – dominance lepšího rodiče

F1 se rovná průměru obou rodičů – intermediální dědičnost

Podstata heteroze klasická genetika

Hypotéza dominance a epistáze

Introdukce dominantních alel (komplementace, akumulace, potlačení původní nežádoucí recesivní alely)

Interakce dominantních alel nealelních genů

1908 Davenport, 1910 Bruce, 1917 Jones

P1 *AA BB CC DD ee ff gg hh* x **P2** *aa bb cc dd EE FF GG HH*

F1 *Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh*

Hypotéza superdominance (1945 Hull)

Komplementární interakce různých alel jednoho lokusu u

Hybrida (heterozygotnost je výhodnější než homozygotnost)

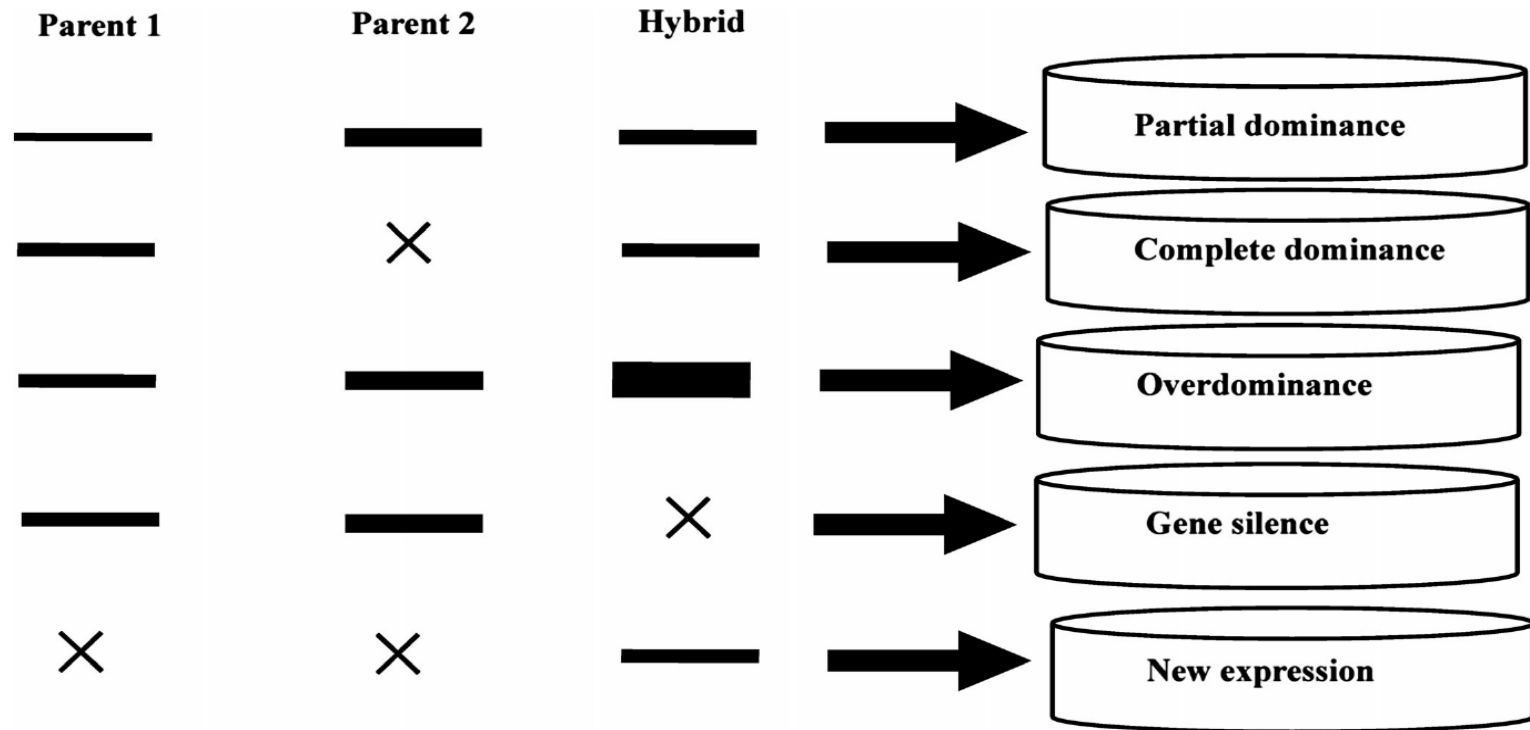
Molekulární a buněčné aspekty heteroze

- **Interakce mezi jadernou DNA rodičů, interakce jádro - cytoplazma**
- **Interakce jádro cytoplazma**
- **Změny v nekódujících oblastech – repetice, chromatin**
- **Změny v expresi genů**
- **Epigenetické modifikace**
- **Metody studia: DNA markery, genetické mapování QTL, RNA-Seq**

Genová exprese při heterozii

Typy interakcí transkripční regulace

Interakce alel rodičovských genomů má za důsledek změnu v naprogramování genů, což vede ke zlepšení řady vlastností

X Žádná exprese genu

Síla čáry představuje intenzitu genové exprese

Transkripční regulace genů u plodin

- **Kukuřice** – superdom. u 50% expr. genů pro výšku rostliny, 26% neúplná dom., 12,6% úplná dom., 10,2% aditivní účinek
- 42-55% genů se různě exprimuje u rodičů a hybridů F1 (B73 x Mo17)
- Aditivní alely jsou pozitivně korelovány s heterozí ve výnosu
- Geny se stejnou expresí u rodičů a hybrida F1 jsou negativně korelovány s heterozí ve výnosu

Odlišná regulace alel hraje důležitou roli v heterozí ve výnosu

-
- **Rýže** – studium vztahů mezi fenotypem a transkriptomem, RNA-Seq
  - U hybrida - 2/3 transkriptů je specificky spojeno s odnožováním a začátkem kvetení
  - Rozdíly v expresi mezi rodiči a hybridy F1
  - **Řepka olejná** - specifické interakce mezi homeologickými geny
  - Výhoda duplikace genů - polyploidie, komplementace genů v F1 (např. kódují různé podjednotky proteinů), různá genová dávka

Význam nekódujících oblastí genomu

- **Repetice**
- Aktivita **transpozonů**, **retrotranspozonů**, začlenění do kódujících a regulačních sekvencí. Především u polyploidů.
- **Malé RNA** miRNA, siRNA pocházející z nekód. sekv. – transpozonů, tandemových repeticí, 5'UTR, intronů-

Působí proti genovému šoku u hybridů

Kukuřice - 22 a 24 nt siRNA z transpozonů, odlišná akumulace u rodičů a hybridů F1

Epigenetická regulace u hybrida

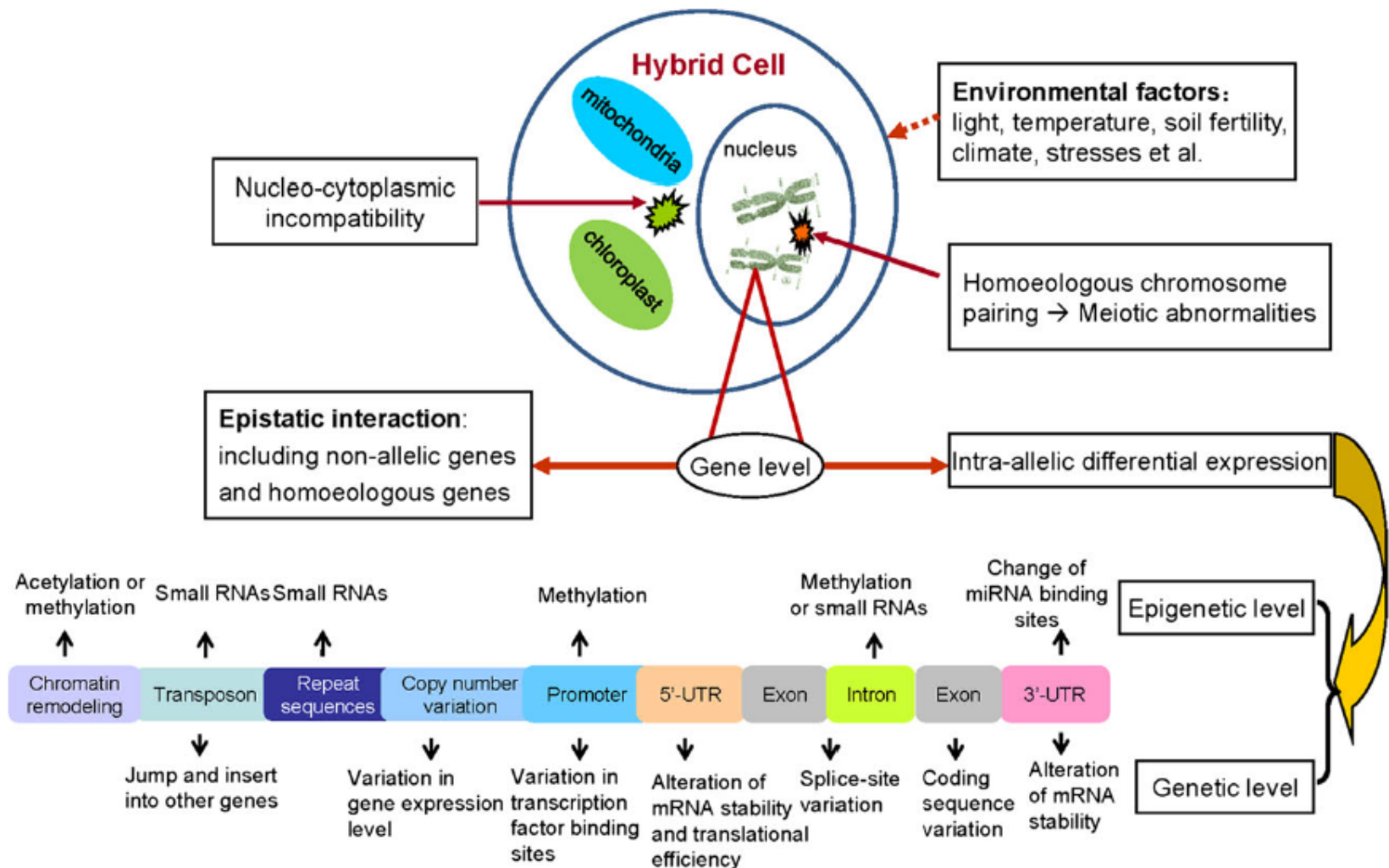

- Změny v metylaci DNA určitých lokusů rodiče vs. hybrid F1. suprimuje transkripci regulačních faktorů podílejících se na inbrední depresi (**rajče**).
- Acetylace histonů
- Modifikace struktury chromatinu
- Změny v expresi genů pro malé RNA

Model *Arabidopsis* – epigenet modifikace genu pro cirkadiální rytmy *CCA1*, *Late elongated hypocotyl LHY* – reguluje zdatnost hybridů F1, zvyšuje biomasu

Genetické a negenetické faktory ovlivňující heterozi

Inbríding

Vzájemné opylování blízce příbuzných jedinců až po vynucené samosprášení téže rostliny

= selfování

Důsledky inbrídingu

---

1. deprese - snížení růstu, snížení vitality, defektu v chlorofylu
2. zvýšení homozygotnosti
3. objevování se genotypů s recesivními vlastnostmi
4. fixace genů, které řídí znaky s nízkou heritabilitou

Generace – I0, I1, I2, ... I6 ... homozygotní,
geneticky vyrovnané linie

Stupeň homozygotnosti

- ≈ počtu heterozygotních alelových párů a na celkovém počtu samosprašovaných generací
- ≈ prostředek dosažení **heteroze** (heterózní šlechtění)

Inbriding zvyšuje celkovou genetickou proměnlivost:

utajená ve formě recesivních alel lokusů

- **Druhy citlivé: kukuřice, zvláště žito, vojtěška, řepa**
- **Druhy méně citlivé: okurky, melouny, slunečnice**

Využití heteroze

**Kukuřice, pšenice, ječmen, oves, rýže,
cukrová řepa,
vojtěška, rajče, okurek, paprika, špenát,
květák, mrkev,
slunečnice, begonie, aksamitník**

**Praktická aplikace heteroze
a kombinační schopnost**

Kombinační schopnost

- ***Obecná kombinační schopnost*** je průměrná hodnota heteroze všech hybridních potomstev určité linie
- ***Specifická kombinační schopnost*** je odchylka od průměrné hodnoty kombinační schopnosti určité kombinace linií

Linie A, B, C, D jsou kříženy s linií T (tester)

	A	B	C	D	průměr
T	11	11	16	10	12

Dialelní křížení

	A	B	C	D	průměr
A	-	13	20	11	14,6
B	11	-	16	10	12,3
C	11	11	-	8	10
D	10	9	10	-	9,6
Průměr	10,6	11	16,3	10	

Fixace heterózního efektu

- **vegetativní rozmnožování**
- **apomikticky se množící druhy**

Využití heteroze u autogamních a alogamních plodin

Autogamní druhy

- **Meziodrůdová hybridizace**

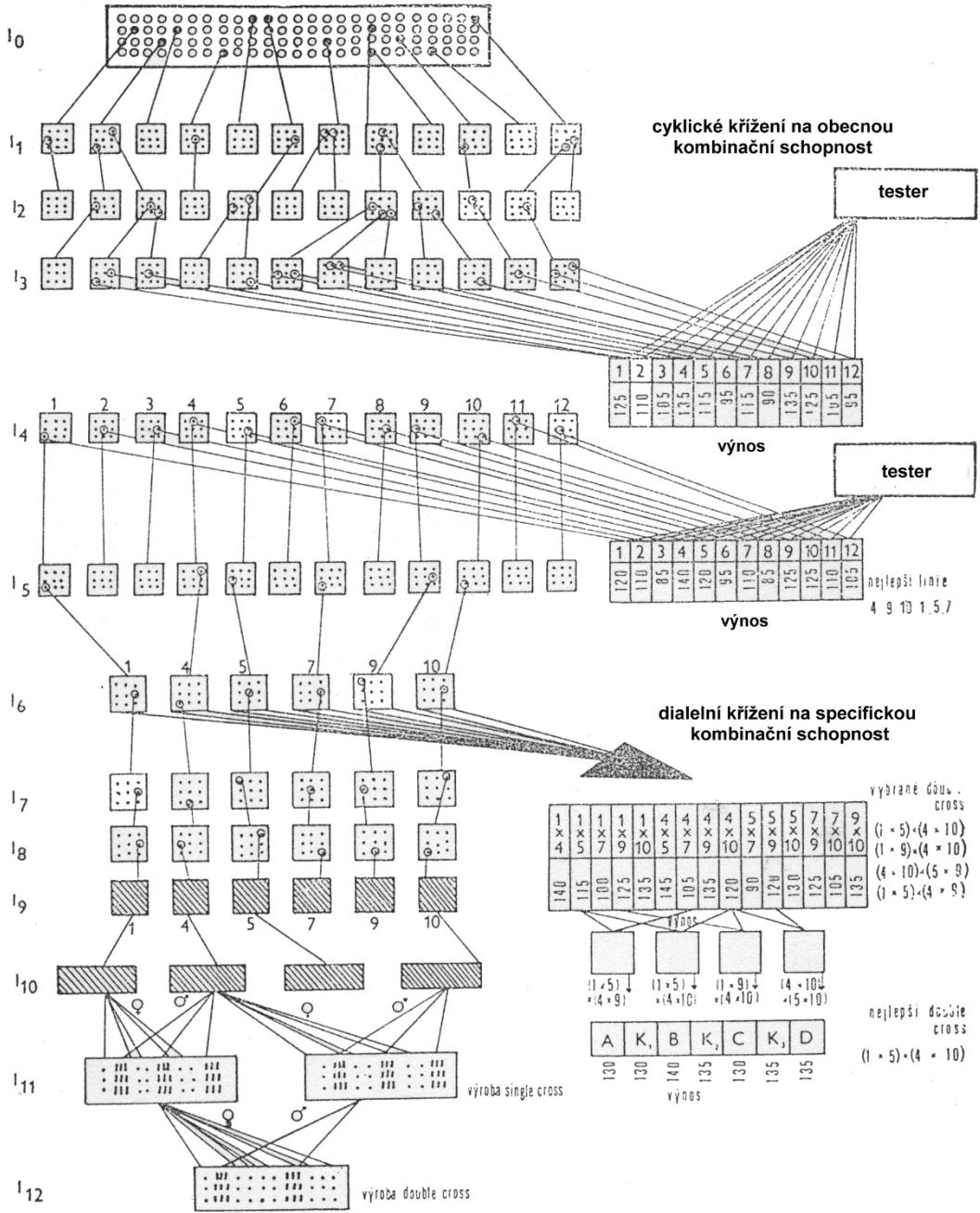
Alogamní druhy

výběr rostlin, linií, odrůd s nejlepší kombinací schopností

- **Meziodrůdová hybridizace**
- **Meziliniová hybridizace**
- **Syntetické populace**

Tvorba čtyřliniových hybridů u kukuřice

generace

Fenotypová heteroze hybridů kukuřice

Mo17

F₁

B73

Table 1. Phenotypes and heterosis in B73 relative to Mo17

Trait	B73	Mo17	Hybrid	Heterosis per se ^a	% heterosis ^a
Yield (mg/ha) ^b	6.32	4.06	10.41	4.1	64.7%
Seed number ^c	430	271	628	198.0	46.0%
Seed weight (g/ear) ^d	115	98	232	117.0	101.7%
Height (cm) ^d	173.3	169	211.1	37.8	21.8%
Total nodes ^d	14.6	13.3	15.1	0.5	3.4%
Ear node ^d	8.9	8.4	9.2	0.3	3.4%
Leaf length (cm) ^d	75.3	62.7	87	11.7	15.5%
Leaf width (mm) ^d	90.1	84.2	106.4	16.3	18.1%
Days to first silk ^d	70.1	77.1	68.05	2.1	2.9%
Days to first anther ^d	68.9	71.1	65.95	3.0	4.3%
Tassel branches ^d	9.3	6.9	9.75	0.4	4.8%
Ear length (cm) ^d	12.7	14.3	21.2	6.9	48.3%
11-d seedling height (cm) ^c	32.4	27.3	41	8.6	26.5%
11-d seedling biomass (g) ^c	0.42	0.32	0.71	0.3	69.0%

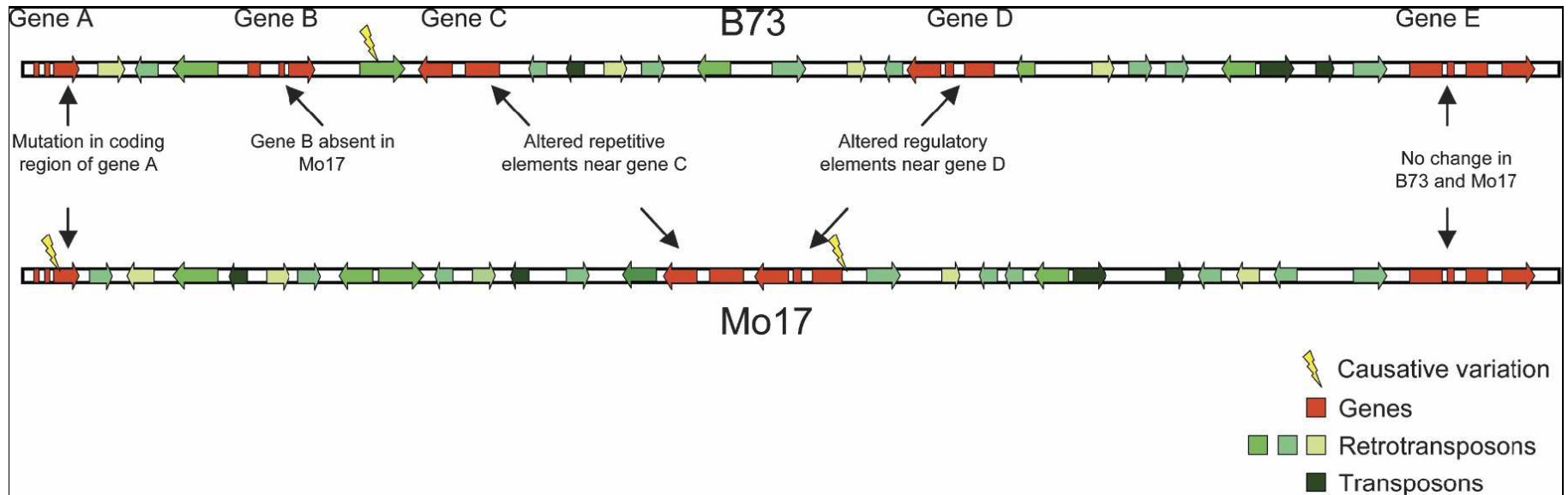
^aBetter-parent heterosis.

^bZanoni and Dudley (1989).

^cUnpublished data, N.M. Springer and R.S. Stupar.

^dAuger et al. (2005a).

U dvou náhodně vybraných inbredních linií kukuřice je průměrně 1 polymorfismus na 100 bp (SNP, Indel).
Hodnoceno pro několik set inbredních linií.

B73 a Mo17 alelové varianty

Gen A mutace v kódující sekvenci, funkčně odlišný protein

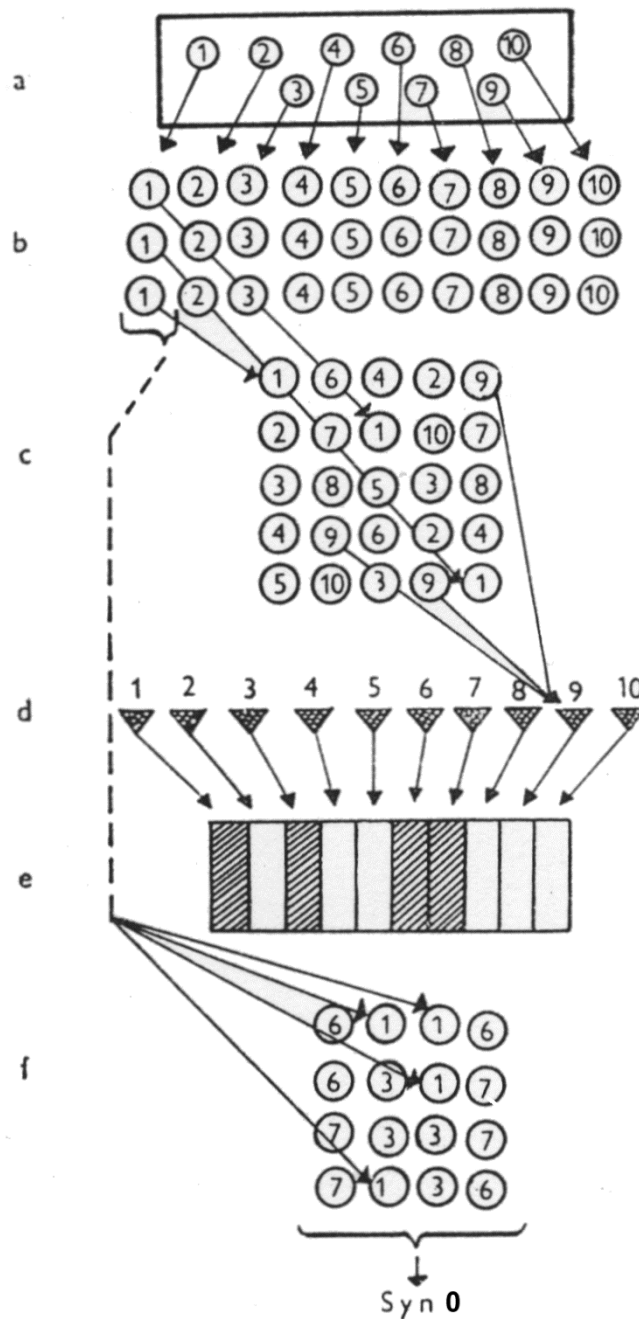
Gen B chybí

Gen C vyšší exprese (změna v přilehlé repetitivní sekvenci)

Gen D není exprimován (změna v regulační sekvenci)

Gen E žádná změna

Tvorba syntetické populace u pícein

výběrová školka

klonová školka

hromadné křížení
(polykros)

zkoušky výkonu

hybridizační školka

Syn 0